
БАГАТОГРАННІСТЬ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТИВНОГО РУХУ

Олексій Павленко

Аннотація. *Определены современное состояние и актуальные проблемы развития студенческого спортивного движения в мире и в Украине. Доказано, что социальная адаптация молодежи, комплексное решение задач спорта высших достижений, резервного и массового спорта, доступность занятий спортом абитуриентам, студентам и выпускникам требует соответствующего нормативно-правового, социального, организационного, материально-технического, информационного и финансового обеспечения.*

Ключевые слова: *студенческий спорт, развитие, многогранность, факторы.*

Abstract. *Current state and pressing problems of student sports movement development in the world and Ukraine have been determined. It has been proved that social adaptation of youth, complex solution of the tasks of elite, reserve and mass-scale sport, easy access to sports engagement of applicants, students and graduates require the respective standard and legal, social, organizational, material and technical, informational and financial provision.*

Keywords: *student sport, development, multifacetedness, factors.*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студентський спорт розглядають як суттєве соціальне явище, що має багату історію, до якого залучена значна частина суспільства і на яке покладається вирішення багатьох завдань, котрі виходять за межі навчання молоді у вищих навчальних закладах [1, 8, 11, 14]. Багато сучасних популярних видів спорту, наприклад, баскетбол, волейбол, регбі, зародились саме зі студентського спорту. Більше того, модель спорту П'єра де Кубертена великою мірою, може бути реалізована саме у студентському спорті [13]. Проте, аналіз наукових праць свідчить, що вирішення студентського спортивного руху забезпечується переважно можливостями навчальних закладів [7, 12, 15], в яких пошук дієвих механізмів його інтеграції залежить від ставлення до нього абітурієнтів, а в подальшому – студентів, які є його прихильниками протягом усього періоду навчання та після його закінчення. Це спричиняє до того, що збільшується коло питань та функцій, які мають вирішувати спортивні студентські організації.

Дослідження проведено відповідно до Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. за темою 1.7 «Теоретико-методологічні та прикладні аспекти застосування інноваційних технологій у спортивному менеджменті» (номер держреєстрації 0111U001719).

Мета дослідження – визначити сучасний стан та актуальні проблеми розвитку студентського спортивного руху у світі та в Україні.

Методи дослідження: вивчення та узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури.

Результати дослідження та їх обговорення. Сучасний студентський спорт відзначається своєю багатогранністю, яка обумовлена функціонуванням на різних рівнях (від окремого університету до міжнародних об'єднань), вирішенням завдань усіх напрямів спорту, участю людей різного віку та рівня спортивної майстерності, необхідністю комплексного забезпечення (рис. 1). Більшість дослідників приділяють увагу лише окремим ознакам, які стосуються студентського спорту [4, 16, 9].

Молодіжний студентський рух має важливе значення й авторитет, поступаючись за кількістю учасників лише Олімпійським іграм. Питаннями розвитку спорту серед студентів усього світу займається Міжнародна федерація студентського спорту, яка координує діяльність понад 100 національних федерацій, що входять до її складу. Студентський спорт у багатьох країнах є основою національної спортивної політики і регулюється державними законами та нормативними актами.

До сучасних тенденцій розвитку студентського спорту відносять:

1) ефективну систему державного регулювання розвитку спорту в освітніх установах;

2) фізичне виховання і спорт як важливу, а в ряді країн – визначальну складову національної системи освіти;

3) високий соціальний статус національних студентських спортивних організацій, їх тісне співробітництво з державними органами;

4) наявність нормативно-правової бази розвитку фізичного виховання і спорту в освітніх установах;

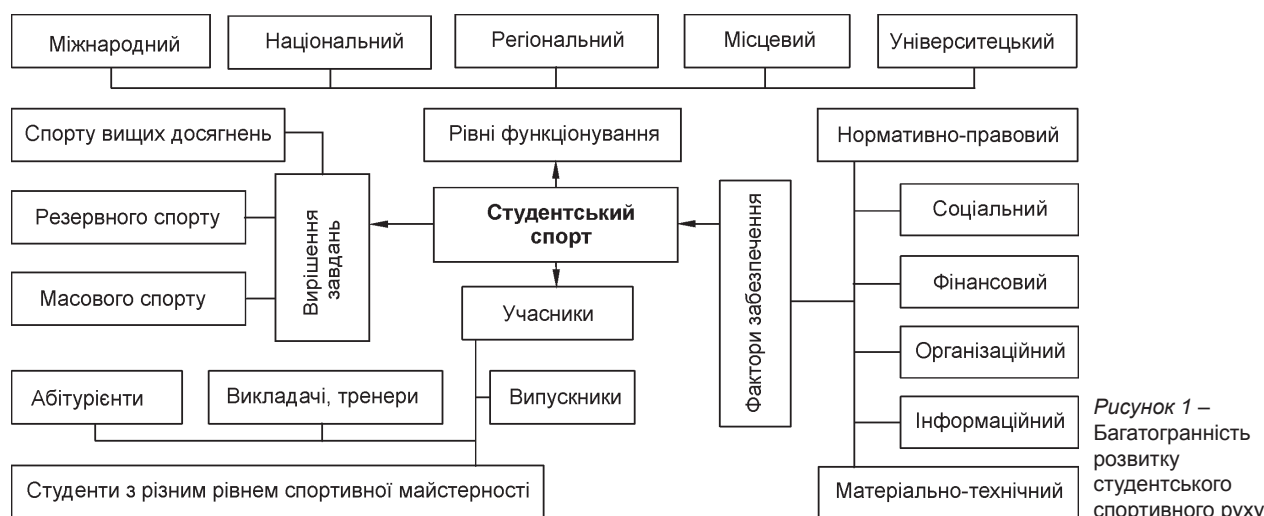

Рисунок 1 – Багатогранність розвитку студентського спортивного руху

5) сучасну матеріально-технічну базу для заняття спортом дітей та молоді;

6) ефективну систему організації студентських змагань у країні, підготовки та участі спортсменів у міжнародних змаганнях;

7) сучасне інформаційне забезпечення діяльності з розвитку фізичного виховання і спорту в освітніх установах, пропаганда національних і міжнародних досягнень у сфері студентського спорту;

8) активну міжнародну діяльність, спрямовану на зміцнення авторитету країни через висунення своїх представників у керівні органи Міжнародної федерації студентського спорту, організації міжнародних заходів різної спрямованості (конференцій, фестивалів) [7].

У деяких країнах можливість продовжувати займатись спортом під час навчання є одним з основних мотивів вступу до ВНЗ, а отримання спеціальності не є пріоритетом. З огляду на це, студентський спорт у цих країнах розглядається як один з важливих етапів багаторівневої підготовки висококваліфікованих спортсменів, базою і джерелом поповнення національних команд [11].

А. В. Гаязова та В. Я. Назмутдинов зупиняються на таких актуальних проблемах студентського спорту:

✓ на межі переходу з юнацької (юніорської) вікової категорії у дорослий спорт останній втрачає величезну кількість талановитих спортсменів, готових до подальшої самореалізації, через їх зіткнення з реаліями дорослого життя: необхідністю «купувати» професію, заробляти, влаштовувати сімейне життя, які важко поєднувати з професійними заняттями спортом;

✓ певна частина молодих людей, які з тих чи інших причин не потрапили в поле зору тренерів на ранньому етапі, в подальшому майже позбавлені можливості реалізувати себе у спорті вищих досягнень, хоча в разі створення необхідних

умов для занять спортом, вони могли б проявити свої таланти;

✓ деякі перспективні спортсмени втрачають себе при переході від одного тренера до іншого і відчують труднощі у соціальній адаптації і, як наслідок, мають зниження спортивних результатів;

✓ відірваність молодих людей, які готуються реалізувати себе в спорті вищих досягнень, від загальносоціального середовища вже на ранніх етапах їхньої підготовки призводить до відчуження від них основної маси однолітків і, як наслідок, неминучого скорочення кількості тих, хто активно займається спортом;

✓ відсутність інтересу в молоді до систематичних занять спортом, розвиток у студентському середовищі соціально негативних явищ [2].

Досить актуальною є проблема адаптації професійних спортсменів, які після завершення кар'єри, опиняються без належних професійних знань і недостатньої підготовки до виробничої діяльності.

До основних факторів, що впливають на успішний розвиток студентського спорту, віднесено:

- чинну законодавчу базу й багаторівневі організаційні структури, що координують студентські спортивні програми;

- різні джерела фінансування і правову захищеність діяльності у сфері студентського спорту;
- матеріальну підтримку студентів-спортсменів;

- врахування фінальних студентських змагань при затвердженні національного календаря спортивних заходів;

- щорічне встановлення рейтингу університетів залежно від офіційних результатів проведення змагань;

- спільну, скоординовану та регламентуюче затверджену діяльність студентських ліг, студентських та професійних клубів з видів спорту;

• взаємозв'язок програм розвитку фізичного виховання в університетах більшості країн світу [7, 15].

У багатьох країнах фінансування студентського спорту здійснюється за рахунок спортивних стипендій університетів, держави, а також громадських організацій. Важливим є звертання уваги не тільки на роль держави, а й на представників вітчизняного бізнесу, що дозволить досягти значних результатів у вдосконаленні спортивної політики та підвищити рівень та якість змагань.

Нааявність великої кількості соціальних, економічних, юридичних та інших факторів, задіяних в інноваційному розвитку студентського спорту, обумовило необхідність їх структуризації. Виділено сім інтегрованих кластерів управління системою студентського спорту: державне регулювання суспільних інституцій студентського спорту; механізм ідеологічного вектора виховної роботи в студентському середовищі; правове регулювання суспільних відносин; механізм розвитку студентського спорту у вигляді економічно формалізованого тренду; наукове забезпечення студентського спорту; компоненти підготовки спортсменів, а також умови, що сприяють розкриттю їхнього таланту; кадрове забезпечення студентського спорту [3].

Сучасний стан студентського спорту в Україні свідчить, що переважна більшість молодих спортсменів не мають можливості раціонально поєднувати навчання в університеті та спортивне вдосконалення, оскільки мають можливість тренуватися лише у нетривалі проміжки вільного часу у навчальному процесі, тому головними для них стають факультетські, університетські та міські змагання, що породжує ряд проблем. Велика кількість талановитих спортсменів припиняють займатися спортом, оскільки їм необхідно навчатися та отримувати професійну підготовку для забезпечення свого подальшого життя. Інші, які хочуть стати професіоналами в обраному виді спорту, зіштовхуються з реаліями, при яких відсутність бази та умов у ВНЗ для їх спортивного вдосконалення негативно впливає на отримання ними належного фахового рівня. У студентів, які вступили до університету як професійні спортсмени і тренуються двічі на день на інших спортивних базах, до проблеми отримання необхідної освіти додається обмеженість спілкування з однолітками. Вже на ранніх етапах життя відбувається їх віддалення від соціального середовища і, як наслідок, спортсмен, який закінчує професійну кар'єру, відчуває проблеми з адаптацією з зовнішнім середовищем та витрачає багато часу у пошуках свого місця поза спортом.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» студентський спорт розглядається у роз-

різі Центрів студентського спорту [5]. У Модельному законі «Про студентський спорт» [10], у визначенні даного поняття, лише сказано, що це заняття у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах. Наразі відсутнє визначення студентського спорту щодо його відношення до професійного чи аматорського спорту, а про підтримку студентського спорту немає жодного слова. Основні функції покладаються на університети, але у більшості матеріально-технічна база застаріла і потребує капітального ремонту та реконструкції.

У розвитку студентського спорту в Україні слід враховувати, що він є одним із найважливіших напрямів формування сучасної молоді людини, її підготовленості до життя та майбутньої професії, вагомим соціально-культурним явищем як на національному, так і на міжнародному рівні. Спорт підтримує зв'язки молоді та університетів всередині країни і ззовні, намагається зробити світ стабільним і мирним. Аналізуючи соціальну функцію, фахівці [4, 6, 12] підкреслюють, що навчання у ВНЗ є останнім проміжком часу, коли можна, якщо не виховати, то зорієнтувати особу на певні цінності життя, майбутню соціальну поведінку, методи досягнення життєвих цілей, уявлення про нематеріальні блага.

Популяризації студентського спорту сприяє його інформаційне забезпечення, яке в Україні знаходиться на етапі становлення. Універсіада України, яка проводиться раз на два роки, та нечисленні змагання серед студентських колективів, організовані за підтримки університетів та федерацій, не викликають великого інтересу суспільства, бо проводяться за застарілою радянською практикою. Слід враховувати, що їх проведення спонукає до здорового способу життя, емоційної розрядки, відчуття радості спілкування у здоровому середовищі не тільки учасників змагань, а й глядачів. Через позитивний приклад та співпереживання у процесі спостереження за змаганнями друзів відбувається виховний вплив на глядача.

У нашій країні тренери, які працюють зі студентами, не мають належної матеріальної та моральної мотивації і, як наслідок, головною метою їх роботи є гідний виступ університетських команд у студентських турнірах міського та республіканського рівнів.

Враховуючи, що студентський спорт сприяє формуванню здорової особистості з гармонійно розвиненим інтелектуальним, духовним і творчим потенціалом, є засобом задоволення потреб у руховій активності, проведення дозвілля, полегшення процесу соціальної адаптації молоді, викликають занепокоєння нещодавні зміни до Закону «Про вищу освіту» [6], де йдеться про те, що заняття з фізичної культури є факультативними і залежать від вибору керівництва університету,

що може призвести до втрати студентами інтересу до відвідування занять з фізичного виховання та спортивного вдосконалення.

Висновки. Студентський спортивний рух – це багатогранне соціальне явище у сучасному світі. Соціальна адаптація студентської молоді, комплексне вирішення завдань спорту вищих досягнень, резервного та масового спорту, наступність занять спортом майбутніх абітурієнтів, студентів

з різним рівнем спортивної майстерності та випускників потребує відповідного нормативно-правового, організаційного, матеріально-технічного, інформаційного та фінансового забезпечення. Розробка та впровадження такого комплексного підходу до розвитку студентського спорту належить, поза сумнівом, до актуальних завдань сучасної спортивної науки й має незаперечний прикладний потенціал.

Література

1. Вацеба О. М. Международное студенческое спортивное движение как важная составляющая международного спорта // Физ. воспитание студ. творч. спец. – Х., 2009. – № 1. – С. 19–25.
2. Гаязова А. В. Проблемы студенческого спортивного движения / А. В. Гаязова, В. Я. Назмутдинов // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде-2013 в Казани: материалы Всерос. НПК. – Казань: Поволж. ГАФКСиТ, 2012. – С. 48–52.
3. Григорьев В. И. Управление системой студенческого спорта в новых условиях / В. И. Григорьев, А. В. Таймазов, Ю. К. Шубин // Учен. зап. ун-та им. П. Ф. Лесгафта. – 2013. – № 3 (97). – С. 47–52.
4. Иванченко М. М. Особенности отдыха в учебной и спортивной деятельности студента-спортсмена / М. М. Иванченко. – 2011. – № 4. – С. 98–102.
5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
6. Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Лапочкин С. В. Студенческий спорт и спортивное наследие / С. В. Лапочкин // Теория и практика физ. культуры. – 2009. – № 11. – С. 24–26.
8. Лубышева Л. И. Анализ развития студенческого спорта: состояние и перспективы / Л. И. Лубышева // Теория и практика физ. культуры. – 2014. – № 1. – С. 39–41.
9. Матыцин О. В. Тенденции развития студенческого спортивного движения / О. В. Матыцин // Россия – спортивная держава: материалы Первого Междунар. спорт. форума. – М., 2010. – С. 354–356.
10. Модельный закон «О студенческом спорте». – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
11. Рапопорт Л. А. Организационная структура студенческого спорта / Л. А. Рапопорт // Современный олимпийский спорт и спорт для всех : материалы XI Междунар. науч. конгр. – Минск, 2007. – С. 375.
12. Тростинская И. Р. Стратегия развития физической культуры студентов в условиях кросскультурной интеграции вузов / И. Р. Тростинская // Теория и практика физ. культуры. – 2014. – N 7. – С. 37–40.
13. Jeffrey O. Segrave. ehe aesthetic Olympic visions of baron Pierre de Coubertin / O. Jeffrey. – Esporte e Sociedade, 2009 – 29 p.
14. Lewis G. The Beginning of Organized Collegiate Sport / G. Lewis // American Quarterly. – 1970. – Vol. 22, N 2, Part 1. – P. 222–229.
15. The History of Collegiate Athletics. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://tylertew.wordpress.com>.
16. Tristan L. Wallhead, Nikos Ntoumanis. Effects of a sport education intervention on students' motivational responses in physical education / Tristan L. // Journal of teaching in physical education. – 2004. – P. 4–18.

Literature

1. Vatsaba O. M. International student sports movement as an important constituent of international sport // Fizvospitaniye studentov tvorcheskikh spetsialnostey. – Kharkov, 2009. – N 1. – P. 19–25.
2. Gayazova A. V. Problems of student sports movement / A. V. Gayazova, V. Y. Nazmutdinov // Prospects of modern student sport development: on the way to Universidad-2013 in Kazan : materials of All-Russian NPK. – Kazan: Povolzhskaya GAFKSIT, 2012. – P. 48–52.
3. Grigoryev V. I. Managing the system of student sport under new conditions / V. I. Grigoryev, A. V. Taymazov, Y. K. Shubin // Uchenyye zapiski universiteta imeni P. F. Lesgafta. – 2013. – N 3 (97). – P. 47–52.
4. Ivanchenko M. M. Peculiarities of rest in educational and sports activity of student athlete / M. M. Ivanchenko. – 2011. – N 4. – P. 98–102.
5. Law of Ukraine «On physical culture and sport». – [Electronic resource] // Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
6. Law of Ukraine «On higher education». – [Electronic resource] // Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Lapochkin S. V. Student sport and sports heritage // Teoriya i praktika fizkultury. – 2009. – N 11. – P. 24–26.

8. *Lubysheva L. I.* Analysis of student sport development: state and perspectives / L. I. Lubysheva // *Teoriya i praktika fizkultury*. – 2014. – N 1. – P. 39–41.
9. *Matytsin O. V.* Tendencies of student sport movement development / O. V. Matytsin // *Russia – sports state: materialy pervogo mezhdunarodnogo sport. foruma*. – Moscow, 2010. – P. 354–356.
10. *Model law «On student sport»*. [Electronic resource] // Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
11. *Rapoport L. A.* Organizational structure of student sport / L. A. Rapoport // *Modern Olympic Sport and Sport for All : materialy XI Mezhdunarodnogo nauchnogo congressa*. – Minsk, 2007. – P. 375.
12. *Trostinskaya I. R.* Development strategy of physical culture of students under conditions of crosscultural integration of higher institutions / I. R. Trostinskaya // *Teoriya i praktika fizkultury*. – 2014. – N 7. – P. 37–40.
13. *Jeffrey O.* Segrave. ehe aesthetic Olympic visions of baron Pierre de Coubertin / O. Jeffrey. – *Esporte e Sociedade*, 2009 – 29 p.
14. *Lewis G.* The Beginning of Organized Collegiate Sport / G. Lewis // *American Quarterly*. – 1970. – Vol. 22, N 2, Part 1. – P. 222–229.
15. *The History of Collegiate Athletics*. – [Electronic resource] // Access mode: <https://tylertew.wordpress.com>.
16. *Tristan L.* Wallhead, Nikos Ntoumanis. Effects of a sport education intervention on students' motivational responses in physical education / Tristan L. // *Journal of teaching in physical education*. – 2004. – P. 4–18.

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ

Надійшла 24.02.2016